

درباره ترجمه عبارتی از قرآن به پهلوی

nadykti

اندوکتی

[LH] [w]lšn حسن رضائی باغییدی

(wb) (nz) m

Y MN فرهنگستان زبان و ادب فارسی

lbybsn

n(yl) [ʔ.ɟ]

در گنجینه نشانهای کتابخانه ملی پاریس وزنه عرب - ساسانی منحصر به فردی از جنس مس به وزن ۲/۸۳ گرم و قطر ۳ سانتی متر با ظاهری شبیه سکه‌های اموی وجود دارد که بر روی آن نوشته‌هایی به عربی و بر پشت آن نوشته‌هایی به پهلوی (فارسی میانه) دیده می‌شود. این وزنه را - که احتمالاً متعلق به نیمه دوم سده نخست هجری است - کوریه و ژینیو، در سال ۱۹۷۶، معرفی و بخشی از نوشته‌های روی آن را قرائت کردند.^۱ آقای علی حصوری نیز قرائت خود را از یکی از نوشته‌های پهلوی این وزنه در سال ۱۳۷۳ به «اولین گردهمایی زبان، کتیبه و متون کهن» - که از سوی سازمان میراث فرهنگی کشور در روزهای ۱۲ تا ۱۴ اسفندماه در شیراز برگزار شد - عرضه کردند.^۲

نوشته‌های حاشیه وزنه را، چنانکه در مقاله کوریه و ژینیو نیز آمده، باید چنین خواند:

بِسْمِ اللَّهِ هَذَا الدَّرْهَمُ وَزْنُ سَبْعَةِ بُوْزَنْ ... عَشْرَ بَيْعَرِ جِي.

PWN ŠM Y yzdt' ZNH ZWZN snyct 10 7 l...tn' PWN we'lsn' Y gb'. (=pad nām ī yazad ēn drahm sanjēd 10 7 ... pad wizārišn ī jay.)

و معنی آن چنین است: «به نام خدا، این درهم هفت دهم ... به مقیاس جی وزن دارد.»

واژه‌ای که ناشناخته مانده، چنانکه از بافت جمله برمی‌آید، احتمالاً نام واحد وزنی بوده که در جی (=اصفهان قدیم) رایج بوده است. به علاوه، از آنجا که هر ۱۰ درهم شرعی برابر ۷ مثقال بوده، به نظر می‌رسد که واژه مذکور معادل یک مثقال بوده است.^۳

عبارت دیگری که بر روی وزنه دیده می‌شود و موضوع این مقاله است، عبارت قرآنی بسیار معروف «اعلوا هو أقرب للتقوی»^۴ است که در میان دایره‌ای در دو سطر به خط کوفی نوشته شده است. ترجمه این عبارت قرآنی را در پشت وزنه، در میان سه دایره، در چهار سطر، به خط تحریری پهلوی می‌توان یافت. کوریه و ژینیو تنها موفق به خواندن بخشی از ترجمه پهلوی شده‌اند. قرائت آن دو از ترجمه پهلوی چنین است:^۵

m(sn).(dw)l' ?

nzdyktl نزدیکتر

'[L?].l(š)n' ?

Y MN d't' که از داد (برمی‌خیزد).

به نظر آقای حصوری عبارت مورد نظر را «باید چنین خواند و ترجمه کرد»:^۶

mdy'n gl'y میان‌گرایی!

nzdyktl نزدیکتر

'L lšn به‌رشن.

آقای حصوری «میان‌گرایی!» را معادل «اعدلوا» و «رشن» را «نام فرشته پرهیزگاری» در دین زردشتی و معادل «تقوی» گرفته‌اند. به علاوه، سطر پایانی (Y MN d't') را به دلیل آنکه «برابر دقیق اصطلاحات اسلامی در پهلوی وجود نداشته» توضیح به شمار آورده‌اند.^۷ به نظر نگارنده قرائت و ترجمه آقای حصوری به دلایل زیر مردود است:

۱. چنانکه از تصویر وزنه و نیز از حرف‌نویسی کوریه و ژینیو می‌توان دریافت، در واژه نخست از سطر اول، پس از m (6) آغازی تنها دو یا سه حرف ممکن است وجود داشته باشد،^۸ بنابراین پیشنهاد واژه پنج‌حرفی mdy'n منطقی نیست.

۲. در واژه دوم از سطر اول، پس از حرف l (د)، حرف ' (د) به وضوح نمایان است، بنابراین پیشنهاد واژه gl'y که به y- ختم می‌شود پذیرفتنی نیست.

۳. «میان‌گرایی» (مفرد) معادل مناسبی برای «اعدلوا» (جمع) نیست. به علاوه، تا آنجا که نگارنده خبر دارد، هرگز در متون پهلوی «میان‌گرایی» به معنای «داد ورزیدن» به کار نرفته است.

۴. برخلاف نظر آقای حصوری، «رشن» در متون زردشتی «ایزد دادگری» است، نه «پرهیزگاری»، بنابراین نمی‌توان آن را معادل پهلوی واژه «تقوی» دانست.^۹

۵. اگر سطر پایانی نوشته پهلوی را، که ایشان توضیح شمرده‌اند، در پایان ترجمه پیشنهادی‌شان بیاوریم، جمله آشفته زیر به دست می‌آید:

«میان‌گرای! نزدیکتر به رشن (=پرهیزگاری)، که از داد!!!»

به نظر نگارنده، عبارت پهلوی مورد نظر را می‌توان چنین خواند:

Q[DM]'	'[h]'	هه	سند
nzdyktl		اندو	د
'[LH] [w]lšn'		الم	ال
Y MN d't'		د	م

که آوانوشت و ترجمه آن این گونه است:

abar ahlā^{۱۱} nazdīktar ōy warišn ī az dād.

= بر پارسا نزدیکتر [است] آن کنشی که از داد [خیزد].

همان گونه که مشاهده می‌شود، مترجم به جای ترجمه واژه به واژه عبارت قرآنی، به بیان مفهوم آن بسنده کرده است. به علاوه، باید توجه داشت که در این جمله برای nazdīktar «نزدیکتر» نمی‌توان از حرف اضافه «به» استفاده کرد، زیرا این حرف اضافه فاصله و جهت را می‌نمایاند. به عبارت دیگر، nazdīktar «نزدیکتر به» برای «أقرب الی» مناسب است.^{۱۲} از این رو، مترجم برای «أقرب ل» معادل nazdīktar abar را به کار برده، زیرا یکی از معانی حرف اضافه «بر» در پهلوی و نیز در فارسی دری «برعهده» است.^{۱۳}

یادداشتها

1. R. Curiel et Ph. Gignoux, "Un Poids Arabo-Sasanide", *Studia Iranica* 5, 1976, pp. 165-169.
2. علی حسوری، «درباره یک وزنه ایرانی - اسلامی»، مجموعه مقالات اولین گردهمایی زبان، کتیبه و متون کهن، تهران، سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۷۵، ص ۱۳۹-۱۳۳.
3. درباره درهم (=درمستگ) و مقال در دوره اسلامی نک. ابوالحسن دیانت، فرهنگ تاریخی سنجشها و ارزشها، ۲ ج، تبریز، انتشارات نیما، ۱۳۶۷، ج ۱، ص ۲۰۳-۱۹۹، ۴۲۳-۴۱۹.
4. «دادگری کنید که آن به پرهیزگاری نزدیکتر است» (بخشی از آیه ۸ سوره مائده).
5. Curiel et Gignoux, *op. cit.*, p. 166.
6. حسوری، همان مقاله، ص ۱۳۷ (این تذکر لازم است که در مقاله ایشان «نزارش ل» (= «به») به غلط به صورت 'L' حرف نویسی شده است.
7. همان جا، ص ۱۳۸-۱۳۷.
8. Curiel et Gignoux, *op. cit.*, p. 166.

